

ELVYTTÄVÄ TOISTO

MIRKA RAUNIOMAA

VÄITÖKSENALKAJAISESITELMÄ
25. LOKAKUUTA 2008
OULUN YLIOPISTOSSA

Olen keskusteluntutkija. Siinä vastaukseni heille, jotka viime vuosina ovat kysyneet, mitä teen työkseni. Vastaus on usein saanut keskustelukumppanini hiljentymään, hämmentymään tai hermostumaan. He ovat todenneet, että heidän keskusteluistaan ei ainakaan saisi mitään mielenkiintoista irti – niin yksinkertaisia, sekavia ja tai jopa virheellisiä ne ovat. Olen selittänyt heille, että tutkijan näkökulmasta keskustelujen kiinnostavuus syntyy juuri niiden näennäisestä yksinkertaisuudesta ja niiden piilevästä säännönmukaisuudesta. Lisäksi olen vakuuttanut, että en ole määrittämässä sääntöjä oikeaoppisesta keskustelusta vaan ainoastaan tarkkailen, miten keskustelun

osallistujat itse luovat ja ylläpitävät erilaisia käytänteitä ja keinoja vuorovaikutuksen jäsentämiseen.

Valotan seuraavassa hieman sitä, mikä tutkijoita keskusteluissa kiinnostaa, kertomalla oman väitöstutkimukseni tuloksista ja esittämällä pari esimerkkiä aineistostani. Olen tarkastellut englannin- ja suomenkielisiä keskusteluja; tavallisia keskusteluja, joita käydään perheenjäsenten, ystävien ja tuttavien kesken arkisista aiheista vaikkapa ruokapöydän ääressä. Tuollaisia keskusteluja on äänitetty ympäri Yhdysvaltoja ja Suomea, mutta on tärkeää huomata, että keskusteluja ei ole käyty äänittämisen vuoksi vaan siitä huolimatta. Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt keskusteluanalyysiä, joka käytännössä tarkoittaa nauhoitusten huolellista kuuntelemista ja niistä tehtyjen litteraatioiden tarkkaavaista

▷

lukemista. Olen tutkijana edennyt keskustelujen tulkitsemisessa samoin kuin niiden varsinaiset osallistujatkin: lausuma lausumalta ja vuoro vuorolta. Tällä tavalla edeten huomasiin jossain vaiheessa ilmiön, jonka olen nimennyt elvyttäväksi toistoksi, *recovery through repetition*.

Ilmiöön liittyy kolme keskeistä käsitettä, joista kaksi on jo esillä nimessä elvyttävä toisto. Käsitteellä *recovery*, elvyttäminen, viitataan sellaisiin tilanteisiin, joissa keskustelun osallistuja palaa aiempaan puheeseensa ja osoittaa, että jotakin lausumaa ei ole vielä käsitelty riittävästi. Aiempaa puhetaan elvyttämällä puhuja siis ilmaisee, että kuulijat eivät ole joko vastanneet siihen lainkaan tai että heidän vastauksensa eivät ole olleet odotuksenmukaisia.

Repetition, toisto tai toistaminen, on yksi niistä keinoista, joilla keskustelijat voivat palata aiempaan puheeseen. Toistaminen tarkoittaa yleisesti ottaen jonkin tekemistä toiseen kertaan; tutkimassani ilmiössä se tarkoittaa erityisesti tietyn lausuman tuottamista kokonaan uudelleen. Aineistossani nuo lausumat ovat suppeimmillaan yksittäisiä sanoja ja laajimmillaan kokonaisia lauseita. Yhteistä kaikille tapauksille on se, että lausuma muodostaa esiintymiskohdassaan jonkin toiminnon, kuten kysymyksen tai kannanoton. Toisin sanoen elvyttävän toiston käyttäjä ei toista pelkästään tiettyä kielellistä ainesta vaan myös sen aikaansaaman sosiaalisen toiminnon.

Kolmas käsite, joka liittyy elvyttävään toistoon, on *stance taking*, asennoituminen.

Asennoitumisella tarkoitetaan niitä erilaisia tapoja, joilla puhuja voi ilmaista oman näkökulmansa, mielipiteensä, asemansa tai asenteensa jotakin puheenaihetta kohtaan. Perinteisesti asennoitumisen tutkiminen on keskittynyt puhujien käyttämiin arviointiin sanoihin, kuten adjektiiveihin *hyvä* ja *paha* tai apuverbeihin *täytyä* ja *voida*. Viime aikoina yhä useammat tutkijat ovat havainneet, että asennoitumista voidaan rakentaa myös vuorovaikutuksellisin keinoin. Asennoituminen ei pohjautu ainoastaan lausumien kielellisiin merkityksiin vaan myös lausumien asemaan, ajoitukseen ja tarkoitukseen keskustelussa. Onkin todettu, että asennoituminen on aina keskustelijoiden yhteistyötä. Väitöstyössäni ehdotan, että myös elvyttävä toisto kytkeytyy asennoitumiseen: puhuja ilmaisee elvyttävällä toistolla tulkintansa ja arvionsa meneillään olevasta keskustelusta. Olen paikantanut kaksi keskustelun ympäristöä, joissa elvyttävää toistoa käytetään. Esitän seuraavaksi esimerkit niistä molemmista.

Ensiksikin puhujat käyttävät elvyttävää toistoa hakeakseen vastaanottajien huomiota ja asennoituakseen meneillään olevaan toimintaan. Tässä esimerkissä kaverukset Emma, Ira ja Janette suunnittelevat kuntopiiriä, jonka Emma ja Ira ovat luvanneet pitää jonkun tuttavansa puolesta. Kartoittaessaan erilaisia vaihtoehtoja Emma on kerhtonut, että hänen ystävänsä Joni on kokenut kuntopiirien vetäjä ja että Jonin pitämistä harjoituksista voisi ottaa mallia.

(1) sg151_a Chat about Something <T:00:30:18>

- 1 Ira: Jonihan vois mennä [pitään niille ty]töille?
2 Janette: [(Hx)= @]
3 Ira: ..ihan oikeesti.
4 ->Emma: en mie tiä suo[stuuks se].
5 Janette: [ne ois] ihan läähkä.
6 Ira: mm?
7=>Emma: .. ni en mie tiä suostuuks se.

Ira käyttää tietoa Jonin kokemuksesta hyväkseen, kun hän rivillä 1 ehdottaa, että Joni voisikin järjestää kuntopiirin heidän puolestaan, *Jonihan vois mennä pitään niille tytöille*. Janette ja Emma suhtautuvat ehdotukseen hyvin eri tavoin. Rivillä 4 Emma sanoo *en mie tiä suostuaks se* ja tuo siten esiin epäilynsä ehdotuksen toivuudesta. Emma ei siis suoranaisesti tyrmää ehdotusta mutta ei myöskään hyväksy sitä varauksetta. Rivillä 5 Janette puolestaan sanoo *ne ois ihan läähkä* ja tuottaa siten myönteisen kannanoton Iran ehdotukseen. En tosin tunne sanaa *läähkä* eikä sitä ole suoraan tunnistanut kukaan muukaan, jolle olen tämän keskustelunpätkän esittänyt. Joka tapauksessa *läähkä* näyttää tässä yhteydessä toimivan myönteisenä arviona: tytöt olisivat aivan innoissaan tai aivan hengästyksissä. Toisin sanoen Jonin vetämä kuntopiiri voisi olla mieluisa haaste naiskuntoilijoille.

Emman ja Janeten vastaukset Iran ehdotukseen ovat siis hyvin erilaiset. Emma ei hyväksy ehdotusta sellaisenaan, kun taas Janette selvästi kannattaa ehdotusta. On hyvä huomata, että Emma ja Janette tuottavat vuoronsa osin päällekkäin: hakusulkeet riveillä 4 ja 5 osoittavat, missä kohdassa päällekkäispuhunta alkaa ja missä se päättyy. Osin juuri päällekkäispuhunnan ansiosta Iralla on nyt valittavanaan kaksi erilaista suuntaa, johon hän voi keskustelua jatkaa: Ira voi vastata joko Emman kiel-

teisiin epäilyksiin tai Janeten myönteiseen kannanottoon. Ira valitsee vaihtoehdon, joka vie keskustelua hänelle edullisempaan suuntaan, kohti ehdotuksen hyväksymistä. Iran tuottama *mm*-partikkeli rivillä 6 osoittaa samanmielisyyttä Janeten kannanoton kanssa ja jättää kokonaan huomioimatta Emman epäilevän vuoron.

Reaktionä lähdelausumansa sivuuttamiseen Emma hakee keskustelukumppaniensa huomiota toistamalla lausuman rivillä 7, *ni en mie tiä suostuaks se*. Alkuun lisätty partikkeli *ni* sitoo toistolausuman yhteen lähdelausuman kanssa ja merkitsee niiden välissä esiintyneet vuorot poikkeamaksi keskustelun päälinjalta. Emma siis ilmaisee ottavansa huomioon Janeten ja Iran vuorot sekä osoittaa samalla, että noissa vuoroissa ei otettu huomioon hänen aiempaa puhettaan. Käyttämällä elvyttävää toistoa Emma pystyy uusimaan lausumansa luomat odotukset ja antamaan kuulijoille uuden mahdollisuuden vastata niihin. Emma siis asennoituu meneillään olevaan toimintaan osoittaen, että hänen lausumansa on suotta jätetty huomiotta.

Toinen ympäristö, jossa elvyttävää toistoa esiintyy, on seuraavanlainen: puhuja toistaa aiemman lausumansa ohjatakseen vastaanottajien huomiota ja asennoituakseen edeltävään vastaanottajan vuoroon. Tässä esimerkissä kaverukset Matti ja Eki keskustelevat uusista matkapuhelinmal-

(2) sg121_a Crappy Channel <T:00:10:11>

1 Matti: niin niist puhelimist puheen ollen,
2 -> tää on ihan paskannäkönen.
3 mun mielestä.
4 ...(0.8)
5 Eki: (TSK) tiät sä mikä tos on kuulemma paskaa.
6 ...(0.6)
7 => Matti: [tää on ainaki ihan paskannäkönen].

Rivillä 1 Matti aloittaa keskustelun viittaamalla aiheeseen, jota osallistujat ovat selvästi käsitelleet aiemminkin. *Niist* toimii tässä määräisen artikkelin tavoin ja osoittaa, että kyseessä on joukko puhelimia, jotka ovat kuulijan tunnistettavissa. *Puheen ollen* puolestaan ilmaisee, että jokin aiemmassa keskustelussa on antanut sysäyksen seuraavalle kommentille. Rivillä 2 Matti keskittyy arvioimaan tiettyä puhelinta siitä puhelinten joukosta, jonka hän on juuri maininnut, *tää on ihan paskannäkönen*. Lausuma on tyypillinen kannanotto: se on väitelause, jossa pronomini *tää* viittaa arvioitavaan tarkoitteeseen, partikkeli *ihan* antaa vihjeen arvion voimakkuudesta ja adjektiivi *paskannäkönen* lopulta paljastaa arvion luonteen.

Yleensä kannanotto luo odotuksen toisesta kannanotosta. Tässäkin Matin vuoroa voisi heti rivin 2 jälkeen seurata samantai erimielinen Ekin vuoro, esimerkiksi *niin on tai no on mutta...* Pronominin *tää* käyttö antaa ymmärtää, että sekä Matilla että Ekillä on jonkinlainen pääsy kyseessä olevaan puhelimeen ja että he molemmat voivat arvioida ainakin puhelimen ulkoisia piirteitä. Rivillä 3 Matti kuitenkin päätyy jatkamaan vuoroaan ilmauksella *mun mielestä*, joka merkitsee kannanoton mahdollisesti kiistanalaiseksi ja tekee siten toisen kannanoton yhä olennaisemmaksi. Matti siis tarjoaa Ekille mahdollisuuden olla eri mieltä.

Rivillä 4 Matin vuoroa seuraa lähes sekunnin mittainen tauko. Tällaisessa tilanteessa, ensimmäisen kannanoton jälkeen, tauko vaikuttaa varsin pitkältä ja vihjaa, että vastaanottaja saattaa todellakin olla eri mieltä. Kun Eki lopulta rivillä 5 sanoo *tiät sä mikä tos on kuulemma paskaa*, hänen vuoronsa ei olekaan odotuksenmukainen toinen kannanotto vaan eräänlainen esikysymys, joka johdattaa keskustelua hieman eri suuntaan. Pronomini *tos* viittaa kyllä

samaan puhelimeen ja substantiivi *paskaa* tarjoaa puhelimesta samanlaista arviota kuin Matin kannanotto. Ekin vuoro vie kuitenkin huomion pois puhelimen ulkonäöstä ja ohjaa kuulijaa arvelemaan, mitä muita huonoja ominaisuuksia puhelimesta voisi olla. Vaikka Ekin lausuma osoittaa, että hän tunnistaa Matin vuoron kannanotoksi, Ekin lausuma ei siis kuitenkaan muodosta odotuksenmukaista toista kannanottoa.

Rivillä 7 Matti toistaa lausumansa, *tää on ainaki ihan paskannäkönen*. Toistolausuma elvyttää kannanoton ja uusii sen luomat odotukset toisesta kannanotosta. Lausumassa on myös piirteitä, jotka osoittavat sen esiintyvän hieman erilaisessa ympäristössä kuin lähdelausuma ja jotka ottavat huomioon Ekin edeltävän vuoron. Partikkeli *ainaki* ja painotuksen siirtyminen yhdyssanassa *paskannäkönen* ensimmäiseltä osalta toiselle vievät huomion takaisin puhelimen ulkonäköön, mutta antavat samalla ymmärtää, että puhelimesta voi toki olla muitakin huonoja ominaisuuksia. Käyttämällä elvyttävää toistoa Matti siis ohjaa Ekin huomiota: Matti suuntaa keskustelun kulkua niin, että he keskittyisivät arvioimaan puhelimen ulkonäköä eivätkä mitä tahansa sen piirrettä. Samalla Matti asennoituu Ekin vuoroon osoittaen, että se ei ollut odotuksenmukainen eikä se käsitellyt Matin kannanottoa asianmukaisesti.

Toivon, että nämä kaksi esimerkkiä antavat jonkinlaisen kuvan niistä keskustelun kohdista, joissa puhuja toistaa oman lausumansa palatakseen aiempaan puheeseensa. Niin tehden puhuja osoittaa, että hänen lähdelausumaansa ei ole joko otettu lainkaan huomioon tai että sitä ei ole käsitelty asianmukaisesti. Toistamalla tuon lausuman puhuja ilmaisee keskustelukumpaneilleen, että jonkinlainen — tai mahdollisesti tiettytyyppinen — vastaanotto olisi odotuksenmukainen, ja näin puhuja tarjoaa lausumaansa käsiteltäväksi uudelleen.

Elvyttävä toisto tarjoaa siis keskustelijoille keinon neuvotella sanomansa merkityksestä ja samalla ilmaista asennoitumistaan meneillään olevaan vuorovaikutustilanteeseen. Toisin sanoen elvyttävällä toistolla voidaan ohjata keskustelun kulkua ja käsitellä erilaisia seurauksia, joita lausuman sivuuttaminen mahdollisesti aiheuttaa. Tutkimukseni vahvistaa aiempia käsityksiä siitä, että toistoa on tarkasteltava ei ainoastaan rakenteen vaan myös esiintymisympäristön kannalta. Tutkimukseni edistää myös ajatusta siitä, että asennoitumista voidaan rakentaa ei pelkästään yksittäisten arvioiden sanojen vaan myös monimutkaisten kielellisten ja vuorovaikutuksellisten ilmiöiden, kuten elvyttävän toiston, avulla.

Olen tässä esittänyt kaksi esimerkkiä suomenkielisestä aineistostani, mutta vastaavanlaisia tapauksia löytyy myös englanninkielisestä aineistostani. Tapauksien määrässä onkin selkeä ero: englanninkielisessä aineistossa tapauksia on kaksinkertainen määrä suomenkieliseen aineistoon verrattuna. Yhteensä tapauksia on kuitenkin vain vajaa kuusikymmentä. Aineiston suppeuden ja ilmiön rajallisuuden vuoksi en ole pystynyt tekemään merkittäviä havaintoja kielten ja kulttuurien välisistä eroista. Tutkimukseni

ei olekaan perinteisessä mielessä vertaileva, vaan osoittaa lähinnä, että sosiaalinen toiminta voi olla perusteiltaan hyvin samanlaista eri kielissä ja kulttuureissa: elvyttävää toistoa käytetään englannissa ja suomessa samalla tavalla. Tätä tietoa voisi syventää esimerkiksi tarkastelemalla laajemmin muitakin elvytyskeinoja kuin pelkästään toistoa.

Näiden esimerkkien kaltaiset lyhyet, sekunneissa mitattavat vuorovaikutuksen hetket voivat äkkiseltään vaikuttaa varsin mitättömiltä. Lähempi tarkastelu kuitenkin paljastaa, kuinka merkityksellisiä tuollaiset hetket voivat olla. Ensimmäisen esimerkin nuoret naiset neuvottelevat siitä, miten he tietyissä tulevassa tilanteessa toimivat ja kenet he mahdollisesti ottavat tuohon toimintaan mukaan. Toisen esimerkin nuoret miehet puolestaan muodostavat mielipiteitään uusimmasta teknologiasta ja yrittävät löytää jonkin yhteisen näkökulman asiaan. Kun tarkemmin ajattelee, ihmisten sosiaalinen elämä rakentuu nimenomaan tuollaisista lyhyistä hetkistä. Niissä on pohjimmiltaan kyse ihmissuhteiden ylläpidosta, sosiaalisen toiminnan perustasta. Siksi on tärkeää, että osallistujilla on mahdollisuuksia palata aiempaan puheeseensa ja keinoja saada äänensä kuuluviin. ■

MIRKA RAUNIOMAA *Recovery through repetition. Returning to prior talk and taking a stance in American-English and Finnish conversations.* Acta Universitatis Ouluensis B 85. Oulu: Oulun yliopisto 2008. <http://herkules oulu.fi/isbn9789514289248/>

Sähköposti: mirka.rauniomaa@oulu.fi